

O'qituvchi: K. Polvonov

FAN: O'zbekiston tarixi

SINF: 9-sinf

MAVZU: Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati

TEXNOLOGIK XARITA

MAVZU	9-sinf Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati
Maqsad, vazifalar	Maqsad: O'quvchilarga Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati to'g'risida bilimlar berish Vazifalar: - o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularda mavzu asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va kengaytirish. - mavzuga oid tarqatilgan materiallarni o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat munozara orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish, ularni bilimini baholash.
O'quv jarayonining mazmuni	Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati to'g'risida bilimlar berish
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Uslub: Og'zaki bayon qilish, “Baxtli tasodif” o'yini, “Davom ettir” o'yini “Maktub” usuli Shakl: suhbat-munozara, amaliy mashg'ulot, kichik guruhlar va jamoada ishlash. Vosita: Tarqatma materiallar: matnlar, portretlar. Usul: Tayyor yozma materiallar va chizmalar asosida. Nazorat: Og'zaki nazorat, savol-javoblar, kuzatish, o'z-o'zini nazorat qilish. Baholash: Rag'batlantirish, 5 balli tizim asosida baholash.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: mavzuni qisqa vaqt ichida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishiga erishadi, o'quvchilar faolligini oshiradi. O'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bir mashg'ulot jarayonida o'quvchilarni baholaydi. O'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishadi. O'quvchilar tomonidan yozma axborotni mustaqil o'rganish, uni xotirada saqlash, boshqalarga yetkazish, savol beri shva savollarga javob berishga o'rgatadi. O'quvchi: Yangi bilimlarni egallaydi. Yakka holda va guruh bo'lib ishlashni o'rganadi. Nutqi rivojlanadi va eslab qolish qobiliyati kuchayadi, o'z-o'zini nazorat qilishni o'rganadi, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'ladi va baholay oladi.
Kelgusidagi rejalar (tahlil, o'zgarishlar)	O'qituvchi: Yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va darsda tatbiq etish, takomillashtirish. O'z ustida ishlash, mavzuni hayotiy voqealar bilan bog'lash. Pedagogik mahoratni oshirish. O'quvchi: matn bilan mustaqil ishlashni o'rganadi. O'z fikrini ravon bayon qila oladi. Shu mavzu asosida qo'shimcha materiallar topadi, ularni o'rganadi. O'z fikri va guruh fikrini tahlil qilib bir yechimga kelish

	malakasini hosil qiladi.
--	--------------------------

DARSNING BLOK CHIZMASI

	Dars bosqichlari	Vahti
	Tashkiliy qism	3 minut
	O`tilgan mavzuni takrorlash	12 minut
	Yangi mavzuni guruhlar bilan ishlash	15 minut
	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 minut
	Baholash	3 minut
	Uyga vazifa	2 minut

Darsning borishi

I. Tashkiliy qism:

O`quvchilar bilan salomlashish, sinf tozaligiga e`tibor qaratish, o`quvchilarni darsga tayyorlash, davomatni aniqlash, uyga berilgan vazifalarni tekshirish, O`zbekistonda va dunyoda sodir bo`layotgan yangiliklar bilan (topshiriq berilgan o`quvchilar orqali) tanishtirish.

Darsning jihozlanishi va darsga hozirlik ko`rish

- 1.Darslik, mavzuga oid rasmlar
- 2.Dunyo va O`zbekiston xaritasi
- 3.Tarqatma materiallar: (topshiriqlar yozilgan kartochnalar)
4. Sinf xonasini guruhlariga ishlashga tayyorlash (sinf o`quvchilarining soniga qarab 4, 5 guruhga bo`lib, stollarni qo`yib chiqish)

Dars turi: Aralash

Dars jarayonida qo`llaniluvchi metodlar: **“Baxtli tasodif” o`yini, “Davom ettir” o`yini “Maktub” usuli**

Sinfni guruhlar bilan ishlashga tayyorlash

O`quvchilarni guruhlarda ishlashga tayyorlash uchun dars boshlanishidan avval ularga **“Baxtli tasodif” o`yini, “Davom ettir” o`yini “Maktub” usuli** haqida tushunchalar beriladi.

II. O`rganilgan mavzuni so`rab baholash

O`quvchilar quyidagi **“Baxtli tasodif”** bilet savollarini olib javob beradilar:

(Bunda 5 ta bilet savollari oldindan tayyorlangan bo`ladi, 3 ta bilet savollari to`liq yozilgan, bittasida **“Baxtli tasodif”**- 5 baho deb yoziladi, o`quvchiga o`z-o`zidan 5 baho quyiladi, bitta biletga o`tilgan mavzuni to`liq so`rab baholash deya yoziladi, o`quvchi to`liq javob beradi....)

(o`qituvchi biletarni yoki undagi savollarni ko`paytirishi mumkin)

III. Yangi dars mazmuni (9-sinf Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati):

O`qituvchi yangi mavzuni tushuntiradi

Ma`ruza quyidagi tartibda tushuntiriladi:

- ❖ Turkiston jadidchilik harakatining yirik namoyandalari.
- ❖ Turkiston jadidlarining faoliyati
- ❖ Taraqqiyparvar ziyolilar

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash uchun

1) Sinov uchun “Davom ettir” o‘yini (Mavzu yuzasidan fikr beriladi, uni davom ettirish kerak)

Mahmudxo‘ja Behbudiy - ...

Abdulla Avloniy -...

Munavvar Qori Abdurashidxonov

Jadid namoyandalari - ...

Ma‘rifatparvarlar - ..

«Tarbiyayi atfol» - bu ...

Absolyutizm - bu...

V. Dars yakunlanadi va baholanadi

O‘quvchilar tomonidan bajarilgan topshiriqlarni o‘qituvchi baholash uchun o‘quvchilarning uyga berilgan vazifalarni to‘g‘ri bajariganligi, darsdagi faol ishtiroki e‘tiborga olinib baholanadi.

VI. Uyga vazifa

Yangi mavzuni darslik bo‘yicha o‘qib, “Maktub” usulida mavzu qahramonidan biriga ismini yashirgan holda maktub yozib kelish topshirig‘i beriladi. Maktub o‘qiladi, o‘quvchilar **kimga** yozilganini topadi.

Masalan,

“Maktub” usuli

(Prezident I.A.Karimovning “Yuksak ma‘naviyat-yengilmas kuch” asaridan)

Assalomu alaykum. Ma‘naviyatni shakllantirishga bevosita ta‘sir qiladigan muhim hayotiy omil – bu ta‘lim-tarbiya tizimidir. Ma‘lumki, ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo‘lmish ilmu ma‘rifat, ta‘lim va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi deb bilgan. Albatta, ta‘lim-tarbiya – ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini ham belgilaydigan, ya‘ni, xalq ma‘naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Binobarin, ta‘lim-tarbiya tizimini va shu asosda ongni o‘zgartirmasdan turib, ma‘naviyatni rivojlantirib bo‘lmaydi.

Bu haqda fikr yuritganda, **sizning** «Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir» degan chuqur ma‘noli so‘zlaringizi eslayman. sizning bu so‘zlaringiz XX asr boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo‘lgan bo‘lsa, hozirgi vaqtda ham biz uchun shunchalik, balki undan ham ko‘ra muhim va dolzarb ahamiyat kasb etadi, deb bilamiz... .

Javob: Maktub A. Avloniyga yozilgan

27-§. JADIDCHILIK HARAKATI NAMOYANDALARI VA ULARNING FAOLIYATI

XX asr boshiga kelib Turkistonda jadid ziyolilarining butun bir avlodi, o‘lka ma‘naviy-ma‘rifiy soha taraqqiyotiga, milliy madaniyatni rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan namoyandalari vujudga keldi. Bular Samarqandda Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abuqodir Shakuriy, Saidahmad Siddiqiy-Ajziy, Toshkentda Munavvar Qori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydullaxo‘ja Asadullaxo‘jayev, Buxoroda Abdurauf Fitrat, Sadridin Ayniy, Fayzulla Xo‘jayev, Farg‘ona vodiysida Hamza Hakimzoda Niyoziy, Obidjon Mahmudov, Abdulhamid Cho‘tpon, Is‘hoqxon Ibrat, Xivada Boboovun Salimov, Polvonniyoz Hoji Yusupov va boshqalar edi. Ular vatanparvar, ma‘rifatparvar, Turkiston o‘lkasida jadidchilik harakatining asoschilari va rahnamolari hisoblanadi.

Turkiston jadidchilik harakatining yirik namoyandalari. Turkiston jadidlarini birlashtirishda «Oʻrta Osiyo jadidlarining otasi» deb tan olingan Mahmudxoʻja Behbudiy (1875-1919)ning xizmati katta boʻldi. U 1875-yilning 19-yanvarida Samarqand yaqinidagi Baxshitepa qishlogʻida tugʻilgan. Dastlab Samarqand, soʻngra Buxoro madrasalarida tahsil olib, imom-xatib, qozi, keyin muftiy darajasiga koʻtarildi. Behbudiy Oʻrta Osiyo jadidchilik harakatining asoschisi va yotboshchisi edi. Turkistonda maʼrifatparvarlik harakatining rivojlanishiga katta hissa qoʻshgan shaxs hisoblanadi. Behbudiyning tashabbusi bilan oʻz otasi sharafiga «Behbudiy kutubxonasi» deb atalgan kutubxona tashkil qilingan. Munavvar Qori Abdurashidxonov (1878-1931) Turkiston oʻlkasida ozodlik, millat kelajagi uchun kurashgan maʼrifiy, siyosiy arbob, jadidchilik harakatining yirik namoyandalaridan biri. 1904-yildan boshlab oʻlkadagi ijtimoiy-siyosiy, maʼrifiy harakatlarning faol ishtirokchisi. U jadid maktablari ochilishining tashabbuskori va amaliyotchisi, milliy gazeta va jumallari asoschisi, muharriri hamda jadid teatri targʻibotchisi boʻlgan. Munavvar Qori maktablar uchun «Adibi avval», «Adibi soniy», «Yer yuzi» kabi darsliklarni yaratdi. Dastlabki paytlarda madaniy-maʼrifiy, keyinchalik, siyosiy-ijtimoiy xususiyat kasb etgan islohotchilik harakati faol ishtirokchilaridan biri Abdulla Avloniy 1878-yil Toshkent shahrida hunarmandlar oilasida tugʻildi. U maktab va madrasada taʼlim olib, oʻz zamonining maʼrifatli va chuqur bilim sohibiga aylandi. Abdulla Avloniy oʻtkada taʼlim, matbuot, teatr sohaslarining rivojlanishiga katta hissa qoʻshib, 1907-yil «Shuhrat» gazetasiga asos soldi. Oʻzi tashkil qilgan yangi usul maktabi uchun «Birinchi muallim», «Ikkinchi muallim» «Turkiy guliston yoxud axloq» kabi darsliklarni yaratdi. Behbudiy, Munavvar Qori, Abdulla Avloniy kabi boshqa milliy taraqqiyparvarlar ham maʼrifatparvarlik faoliyatini olib borib, yangi maktablar, xayriya jamiyatlari, kutubxona va kitob doʻkonlari ochdilar.

Turkiston jadidchilik harakatining namoyandalari maʼrifatparvar kishilar edi. Maʼrifatparvarlar keng maʼnoda, bilim tarqatuvchi kishilar hisoblanadi. Siyosiy maʼnoda maʼrifatparvarlik xalqni ozodlikka olib chiqish va milliy davlatchilik gʻoyalarni ilgari surish bilan ifodalanadi. Turkiston maʼrifatparvarlari jaholat, bilimsizlik, madaniyatsizlik, mutaassiblik, diniy aqidaparastlikni inson azob-uqubatlarining asl sabablari deya talqin etdilar. Ular podsho yakkahukmronligi (absolyutizm)ga qarshi kurashdilar, siyosiy erkinlik va inson huquqlarini yoqlab chiqdilar. Turli mamlakatlarda maʼrifatchilik harakatlari oʻziga xos, milliy xususiyatlarga ega boʻlgan, ammo ularning mushtarak jihatlari ham mavjud edi. Bu jihatlarda Turkiston jadidlari faoliyatida ham namoyon boʻldi. Jumladan, ular mavjud tuzum, uning iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy sohalardagi barcha salbiy koʻrinishlariga va kamchiliklariga qarshi kurashish; maorif, erkinlik, hayotning insoniy-madaniy jihatlarni shakllantirish, ularni qoʻllab-quvvatlash va himoya qilish, maʼnaviy va axloqiy meyorlarni takomillashtirish; xalq ommasi manfaatlarini himoya qilish, xalq farovonligini oshirishga sidqidildan intilish yoʻlidan bordilar. Jadidlar Turkistonda azaldan mavjud boʻlgan, yaʼni Alisher Navoiy, Mirzo Bedil va Boborahim Mashrabdan qolgan merosdan foydalangan holda Turkistonda demokratik va taraqqiyparvar gʻoyalarni davom ettirdilar.

Yakunlarni chiqaramiz!

Behbudiy, Munavvar Qori - yirik jadid maʼrifatparvarlari.

- ▶ Turkiston jadidlari podsho yakkahukmronligiga qarshi turdilar.
- ▶ Jadidlar yoshlarni chet elda oʻqitish tarafdorlari edi.

Atamalar izohi

Senzura - (*lotincha*) - hokimiyatning mavjud tuzum uchun nomaʼqul yoki zararli deb hisoblangan maʼlumotlarni cheklash maqsadida matbuot ustidan nazorat qilishi.